

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/43194> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Altena, J.G.H.

Title: Het legaliteitsbeginsel en de doorwerking van Europees recht in het Nederlandse materiële strafrecht

Issue Date: 2016-09-22

Literatuur

Adams & Witteveen 2011

M. Adams & W. Witteveen, 'Gedaantewisselingen van het recht', (86) *NJB* 2011-9, p. 540-546.

Albrecht & Braum 1999

P.-A. Albrecht & S. Braum, 'Deficiencies in the Development of European Criminal Law', (5) *European Law Journal* 1999-3, p. 293-310.

Altena 2013

J.G.H. Altena, 'De reikwijdte van de plicht tot conforme interpretatie in het strafrecht tegen de achtergrond van de verhouding tussen de Europese en de nationale rechtsorde', *Ars Aequi* 2013-7/8, p. 552-561.

Ambos 2005

K. Ambos, 'Is the development of a common substantive criminal law for Europe Possible? Some preliminary reflections', (12) *Maastricht Journal* 2005-2, p. 173-191.

Amstutz 2005

M. Amstutz, 'In-between worlds: *Marleasing* and the Emergence of Interlegality in Legal Reasoning', (11) *European Law Journal* 2005-6, p. 766-784.

Arnulf 2002

A. Arnulf, 'The Rule of Law in the European Union', in: A. Arnulf & D. Wincott, *Accountability and Legitimacy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press 2002.

Ashworth & Horder 2013

A. Ashworth & J. Horder, *Principles of Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press 2013.

Asp 2002

P. Asp, *EU & Straffrätten: studier rörande den europeiska integrationens betydelse för den svenska straffrätten* (diss. Uppsala), Uppsala: Iustus Forlag 2002.

Asp e.a. 2009

P. Asp e.a., 'A Manifesto on European Criminal Policy', *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2009-12, p. 707-716.

Asp 2012

P. Asp, *The Substantive Criminal Law Competence of the EU*, Stockholm: Stiftelsen Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet 2012.

Avbelj 2011

M. Avbelj, 'Supremacy or Primacy of EU Law – (Why) Does it Matter?', (17) *European Law Journal* 2011-6, p. 744-763.

Avbelj & Komárek 2012

M. Avbelj & J. Komárek, 'Introduction', in: Avbelj & Komárek, *Constitutional Pluralism in the European Union and Beyond*, Oxford: Hart Publishing 2012, p. 1-15.

Baker 2015

E. Baker, 'The Court of Justice of the EU and the "New" Lisbon Treaty Environment Five Years On', (23) *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2015-1, p. 1-10.

Baldinger 1980

K. Baldinger, *Semantic Theory. Towards a Modern Semantics*, Oxford: Blackwell 1980.

Baquero Cruz 2008

J. Baquero Cruz, 'The Legacy of the Maastricht-Urteil and the Pluralist Movement', (14) *European Law Journal* 2008-4, p. 389-422.

Baquero Cruz 2012

J. Baquero Cruz, 'Legal Pluralism and Institutional Disobedience in the European Union', in: M. Avbelj & J. Komárek, *Constitutional Pluralism in the European Union and Beyond*, Oxford: Hart Publishing 2012, p. 249-267.

Barber 2006

N.W. Barber, 'Legal Pluralism and the European Union', (12) *European Law Journal* 2006-3, p. 306-329.

Barbier de La Serre & Winckler 2011

É. Barbier de La Serre & C. Winckler, 'A Survey of Legal Issues Regarding Fines Imposed in EU Competition Proceedings (2010)', (2) *Journal of European Competition Law & Practice* 2011-4, p. 356-370.

Barents 2006

R. Barents, 'De denationalisering van het strafrecht', *SEW, Tijdschrift voor Europees en economisch recht* 2006-10, p. 358-374.

Barents 2009

R. Barents, 'De voorrang van unierecht in het perspectief van constitutioneel pluralisme', *SEW, Tijdschrift voor Europees en economisch recht* 2009-2, p. 44-53.

Barents 2013

R. Barents, 'Enkele kanttekeningen bij de autonomie van de nationale rechter in het Unierecht', *Trema* 2013-4, p. 128-132.

Barents & Brinkhorst 2012

R. Barents & L.J. Brinkhorst, *Grondlijnen van Europees recht*, Deventer: Kluwer 2012.

Barkhuysen, Griffioen & Voermans 2004

T. Barkhuysen, H.M. Griffioen, & W.J.M. Voermans, 'Artikel 93 en 94 Grondwet volgens Hoge Raad niet van belang voor doorwerking EG-recht', *Nederlands Juristenblad* 2004-44, p. 2289-2290.

Barletta 2012

A. Barletta, 'Le contrôle de la répartition des compétences en matière pénale: la recherche de l'équilibre institutionnel', in: G. Giudicelli-Delage, S. Manacorda & J. Tricot, *Cour de Justice et justice pénale en Europe*, Parijs: Société de Législation Comparée 2012, p. 111-133.

Bartha 2013

P. Bartha, 'Analogy and Analogical Reasoning', in: E.N. Zalta (red.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/reasoning-analogy> 2013.

Baumbach 2011

T. Baumbach, 'The Notion of Criminal Penalty and the *Lex Mitior* Principle in the *Scoppola v. Italy* Case', (80) *Nordic Journal of International Law* 2011-2, p. 125-142.

Beccaria (1764) 1982

C. Beccaria, *Over misdaden en straffen*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1982 (*Dei delitti e delle pene* 1764, vertaald door J.M. Michiels, met voorwoord van J.M. van Bemmelen).

Van Bemmelen 1982

J.M. van Bemmelen, 'Voorwoord', in: C. Beccaria, *Over misdaden en straffen*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1982 (*Dei delitti e delle pene* 1764, vertaald door J.M. Michiels), p. 7-16.

Van Bemmelen/Van Veen 1982

J.M. van Bemmelen/Th.W. van Veen, *Ons strafrecht. 1: Het materiële strafrecht: algemeen deel*, Alphen aan den Rijn: H.D. Tjeenk Willink 1982.

Bernitz 2000

U. Bernitz, 'Retroactive Legislation in a European Perspective – On the Importance of General Principles of Law', *Scandinavian Studies in Law* 2000, p. 43-58.

Betlem 2002

G. Betlem, 'The Doctrine of Consistent Interpretation – Managing Legal Uncertainty', (22) *Oxford Journal of Legal Studies* 2002-3, p. 397-418.

Betlem 2007

G. Betlem, 'Richtlijnconforme interpretatie', in: A.S. Hartkamp, C.H. Sieburgh & L.A.D. Keus (red.), *De invloed van het Europese recht op het Nederlandse privaatrecht*, Deventer: Kluwer 2007, p. 97-132.

Betlem & Nollkaemper 2003

G. Betlem & A. Nollkaemper, 'Giving Effect to Public International Law and European Community Law before Domestic Courts. A Comparative Analysis of the Practice of Consistent Interpretation', (14) *European Journal of International Law* 2003-3, p. 569-589.

Biondi & Mastroianni 2006

A. Biondi & R. Mastroianni, 'Joined Cases C-387/02, C-391/02 and C-403/02, *Berlusconi and others*, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 3 May 2005, not yet reported', (43) *Common Market Law Review* 2006-2, p. 553-569.

Bix 1991

B.H. Bix, 'H.L.A. Hart and the "Open Texture" of Language', (10) *Law and Philosophy* 1991-1, p. 51-72.

Bix 2003

B.H. Bix, 'Can Theories of Meaning and Reference Solve the Problem of Legal Determinacy?', (16) *Ratio Juris* 2003-3, p. 281-295.

Bix 2012

B.H. Bix, 'Legal Interpretation and the Philosophy of Language', in: P. M. Tiersma & L. M. Solan, *The Oxford Handbook of Language and Law*, Oxford: Oxford University Press 2012, p. 145-155.

Blomsma 2012

J.H. Blomsma, *Mens rea and defences in European criminal law* (diss. Maastricht), 2012.

Bohlander 2011

M. Bohlander, 'Retrospective Reductions in the Severity of Substantive Criminal Law: The Lex Mitior Principle and the Impact of Scoppola v Italy No. 2.', *Criminal law review* 2011-8, p. 627-641.

Boot 2002

M. Boot, *Nullum crimen sine lege and the subject matter jurisdiction of the International Criminal Court* (diss. Tilburg), Antwerpen: Intersentia 2002.

Borgers 2003

M.J. Borgers, 'Wetshistorische interpretatie in de strafrechtspraak', in: M.S. Groenhuijsen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Glijdende schalen* (De Hullu-bundel), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 51-69.

Borgers 2006

M.J. Borgers, 'Europese normen voor de implementatie van kaderbesluiten', in: M.J. Borgers, F.G.H. Kristen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Implementatie van kaderbesluiten*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006, p. 5-37.

Borgers 2011

M.J. Borgers, 'De communicatieve strafrechter. Over de actuele betekenis van het legaliteitsbeginsel in het materiële strafrecht, de beslissingsvrijheid van de rechter en de interactie tussen wetgever en rechter', in: *Controverses rondom legaliteit en legitimatie* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2011-1), Deventer: Kluwer 2011.

Borgers 2013

M.J. Borgers, 'Rechtsvorming door de Hoge Raad en de reikwijdte van de strafbaarstelling van witwassen', (43) *Delikt en Delinkwent* 2013-5, p. 361-370.

Bossuyt 1987

M.J. Bossuyt, *Guide to the 'Travaux Préparatoires' of the International Covenant on Civil and Political Rights*, Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers 1987.

Bracke 1996

N.E. Bracke, *Voorwaarden voor goede EG-wetgeving. Een onderzoek naar de kwaliteit van Europese wetgeving* (diss. Amsterdam UvA), Sdu Uitgevers: Den Haag 1996.

Braum 2003

S. Braum, *Europäische Strafgesetzmäßigkeit* (hab. Frankfurt am Main), Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann 2003.

Brechmann 1994

W. Brechmann, *Die richtlinienkonforme Auslegung: zugleich ein Beitrag zur Dogmatik der EG-Richtlinie* (diss. München), München: Beck 1994.

Bronkhorst 1993

H.J. Bronkhorst, *Deugdelijkheid van EG-regelgeving, in het bijzonder op het gebied van gemeenschappelijk landbouwbeleid* (Preadvies voor de Vereniging van Agrarisch Recht Advocaten), Deventer: Kluwer 1993.

Brouwer 1979

P.W. Brouwer, 'Openheid van en in rechtsordes', (8) *Rechtsfilosofie & Rechtstheorie* 1979-2, p. 128-149.

Brouwer 2008a

P.W. Brouwer, 'Onvermijdelijke rechtsonzekerheid?', in: A.M. Hol & J. Hage (red.), *Coherentie, rechtszekerheid en rechtspositivisme. Verspreide opstellen van prof. mr. P.W. Brouwer (1952-2006)*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2008, p. 177-204.

Brouwer 2008b

P.W. Brouwer, 'Beginselen van legaliteit', in: A.M. Hol & J. Hage (red.), *Coherentie, rechtszekerheid en rechtspositivisme. Verspreide opstellen van prof. mr. P.W. Brouwer (1952-2006)*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2008, p. 241-267.

Brouwer 2008c

P.W. Brouwer, 'Rechtspositivisme', in: A.M. Hol & J. Hage (red.), *Coherentie, rechtszekerheid en rechtspositivisme. Verspreide opstellen van prof. mr. P.W. Brouwer (1952-2006)*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2008, p. 131-167.

Buisman 2013

S.S. Buisman, 'Witwassen – het enkele verwerven en voorhanden hebben en richtlijnconforme interpretatie', (43) *Delikt & Delinkwent* 2013-7, p. 501-521.

Buruma 1990

Y. Buruma, 'Het naderend einde van het souvereine strafrecht: een tendens in het zicht van 1992', in: J.L.M. Boek e.a., *Grensoverschrijdend strafrecht. Een bundel opstellen geschreven door medewerkers van de Afdeling Straff(proces)recht, Rijksuniversiteit te Leiden*, Arnhem: Gouda Quint 1990, p. 23-46.

Calderoni 2008

F. Calderoni, 'A Definition that Could not Work: the EU Framework Decision on the Fight against Organised Crime', (16) *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2008-3, p. 265-282.

Canaris 2002

C.-W. Canaris, 'Die richtlinienkonforme Auslegung und Rechtsfortbildung im System der juristischen Methodenlehre', in: H. Koziol & P. Rummel (red.), *Im Dienste der Gerechtigkeit* (Bydlinski-bundel), Wenen: Springer Verlag 2002, p. 47-103.

Chalmers, Davies & Monti 2010

D. Chalmers, G. Davies & G. Monti, *European Union law: cases and materials*, Cambridge: Cambridge University Press 2010.

Claes 2003

E. Claes, *Legaliteit en rechtsoinding in het strafrecht. Een grondslagentheoretische benadering*, Leuven: Universitaire Pers Leuven 2003.

Claes 2004

E. Claes, 'Legaliteit, rechtszekerheid en democratie in het strafrecht', in: M. Adams & P. Popelier, *Recht en democratie. De democratische verbeelding in het recht*, Antwerpen: Intersentia 2004, p. 381-422.

Claes 2006

M.L.H.K. Claes, *The National Courts' Mandate in the European Constitution* (diss. Maastricht), Oxford: Hart Publishing 2006.

Cleiren 1992

C.P.M. Cleiren, *De openheid van de wet, de geslotenheid van het recht* (oratie Rotterdam), Arnhem: Gouda Quint 1992.

Cleiren 2008

C.P.M. Cleiren, 'Het legaliteitsbeginsel', in: C.P.M. Cleiren, Th.A. de Roos & M.A.H. van der Woude (red.), *Jurisprudentie Strafrecht Select*, Den Haag: SDU 2008, p. 285-306.

Cleiren 2014

C.P.M. Cleiren, 'Artikel 1 Sr', in: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns & M.J.M. Verpalen (red.), *Tekst & Commentaar Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2014.

Conway 2012

G. Conway, *The Limits of Legal Reasoning and the European Court of Justice*, Cambridge: Cambridge University Press 2012.

Corstens 2000

G.J.M. Corstens, 'Europees strafrecht', in: G.J.M. Corstens & M.S. Groenhuijsen (red.), *Rede en recht* (Keijzer-bundel), Deventer: Gouda Quint 2000, p. 11-25.

Corstens 2004

G.J.M. Corstens, 'Europeanisering van het strafrecht. De invloed van de EU', in: G.J.M. Corstens, W.J.M. Davids & M.I. Veldt-Foglia (red.), *Europeanisering van het Nederlands Recht* (Haak-bundel), Deventer: Kluwer 2004, p. 328-341.

Craig & De Búrca 2011

P.P. Craig & G. de Búrca, *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford: Oxford University Press 2011.

Dannecker 1996

G. Dannecker, 'Strafrecht in der Europäischen Gemeinschaft – Eine Herausforderung für Strafrechtsdogmatik, Kriminologie und Verfassungsrecht', (51) *Juristen-Zeitung* 1996, p. 869-880.

Dannecker 2006

G. Dannecker, 'Der zeitliche Geltungsbereich von Strafgesetzen und der Vorrang des Gemeinschaftsrechts', (1) *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2006-7, p. 309-317.

Dannecker & Bülte 2014

G. Dannecker & J. Bülte, 'Die Entwicklung des Wirtschaftsstrafrechts unter dem Einfluss des Europarechts', in: H.-B. Wabnitz & T. Janovsky (red.), *Handbuch des Wirtschafts- und Steuerstrafrechts*, München: Beck 2014.

Dannecker & Müller 2014

G. Dannecker & N. Müller, 'Strafgerichtsbarkeit', in: H.-W. Rengeling / A. Middeke / M. Gellermann (red.), *Handbuch des Rechtsschutzes in der Europäischen Union*, München: Beck 2014.

Dänzer-Vanotti 1991

W. Dänzer-Vanotti, 'Die richtlinienkonforme Auslegung deutschen Rechts hat keinen rechtlichen Vorrang. Zugleich eine Erwiderung auf den Beitrag von Spetzler, RIW 1991 S. 579', *Recht der internationalen Wirtschaft* 1991-9, p. 754-755.

Delmas-Marty 1998

M. Delmas-Marty, 'The European Union and Penal Law', (4) *European Law Journal* 1998-1, p. 87-115.

Delmas-Marty & Vervaele 2000-2001

M. Delmas-Marty & J.A.E. Vervaele (red.), *The implementation of the Corpus Juris in the member states. Penal provisions for the protection of European finances*, Antwerpen: Intersentia 2000-2001.

Derlén 2009

M. Derlén, *Multilingual Interpretation of European Union Law*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2009.

Derlén 2015

M. Derlén, 'Boekbespreking' (bespreking van: E. Paunio, *Legal Certainty in Multilingual EU Law. Language, Discourse and Reasoning at the European Court of Justice*, Aldershot: Ashgate 2013), (52) *Common Market Law Review* 2015-2, p. 598-599.

Desportes & Le Gunhec 2007

F. Desportes & F. le Gunhec, *Droit Pénal Général*, Parijs: Economica 2007.

Devos 2004

F. Devos, *Still fuzzy after all these years. Aspecten van lexicaal-semantiche vaagheid in natuurlijke taal: enkele theoretische bouwstenen voor de lexicale semantiek en de metalexicologie* (diss. Gent), 2004.

Dhondt & Geursen 2008

N.M.L. Dhondt & W.W. Geursen, 'Over gedeelde bevoegdheden en hiërarchie in interpretatiemethoden', *Nederlands Tijdschrift voor Europees Recht* 2008-10, p. 276-284.

Van der Donk 1935

W.A. van der Donk, 'Rondom den regel "Nulla poena sine lege, nulla poena sine crimine, nullum crimen sine poena legali"', *Tijdschrift voor Strafrecht* 1935, p. 337-399.

Doorenbos 2007

D.R. Doorenbos, 'Ongekend gevaarlijk – strafbare marktmanipulatie', in: *Bouwen en bezinning. Regels van wenselijk en onwenselijk financieel recht* (Lustrumbundel Vereniging voor Effectenrecht), Deventer: Kluwer 2007, p. 63-80.

Doorenbos 1992

D.R. Doorenbos, 'EG-recht en strafwetgeving', (22) *Delikt en Delinkwent* 1992-10, p. 1041-1057.

Doorenbos 1993

D.R. Doorenbos, 'EG-richtlijnen en verandering van wetgeving', (23) *Delikt en Delinkwent* 1993-7, p. 671-675.

Dougan 2012

M. Dougan, 'From the Velvet Glove to the Iron Fist: Criminal Sanctions for the Enforcement of Union Law', in: M. Cremona, *Compliance and the Enforcement of EU Law*, Oxford: Oxford University Press 2012, p. 74-131.

Drake 2005

S. Drake, 'Twenty years after Von Colson: the impact of "indirect effect" on the protection of the individual's community rights', (30) *European Law Review* 2005-3, p. 329-348.

Dupont 1979

L. Dupont, *Beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling. Bijdrage tot het grondslagen-onderzoek van het strafrecht*, Antwerpen: Kluwer / Arnhem: Gouda Quint 1979.

Dupont & Verstraeten 1990

L. Dupont & R. Verstraeten, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven/Amersfoort: Acco 1990.

Duttge 2001

G. Duttge, *Zur Bestimmtheit des Handlungsunwerts von Fahrlässigkeitsdelikten*, Tübingen: Mohr Siebeck 2001.

Dworkin 1985

R.M. Dworkin, *A Matter of Principle*, Cambridge: Harvard University Press 1985.

Dworkin 1986

R.M. Dworkin, *Law's Empire*, Londen: Fontana Press 1986.

Dworkin 1997

R.M. Dworkin, *Taking Rights Seriously*, Londen/New York: Bloomsbury 1997.

Ehricke 1995

U. Ehricke, 'Die richtlinienkonforme und die gemeinschaftsrechtskonforme Auslegung nationalen Rechts. Ein Beitrag zu ihren Grundlagen und zu ihrer Bedeutung für die Verwirklichung eines "europäischen Privatrechts"', (59) *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 1995, p. 598-644.

Eijsbouts 2006

W.T. Eijsbouts, *Een kleine filosofie van de bal*, Amsterdam: Prometheus 2006.

Elholm 2007

T. Elholm, 'EU-konform fortolkning af national strafferet', in: *Jurist uden omsvøb* (Toftegaard Nielsen-bundel), Kopenhagen: Christian Ejlers' Forlag 2007, p. 97-116.

Elholm 2009

T. Elholm, 'Hemmelig viden', *Advokaten* 2009-7.

Van Emmerik 2008

M.L. van Emmerik, 'De Nederlandse Grondwet in een veellagige rechtsorde', *Themis* 2008-4, p. 135-151.

Eser 2014

A. Eser, 'Justizielle Rechte: artikel 47 bis 50', in: J. Meyer (red.), *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, Baden-Baden: Nomos 2014.

Esser & Dettmeijer-Vermeulen 2014

L.B. Esser & C. Dettmeijer-Vermeulen, 'Mensenhandel op een tweesprong. De omgang van rechters met de ruim geformuleerde mensenhandelgedraging in de delictomschrijving van artikel 273f lid 1 sub 4 Sr', *Delikt en Delinkwent* 2014-7, p. 512-528.

Ferdinandusse 2001

W.N. Ferdinandusse, 'Verdragsrechtelijke strafbaarstellingen in de Nederlandse rechtsorde. Over directe werking en het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel', *Themis* 2001, p. 275-281.

Ferdinandusse, Kleffner & Nollkaemper 2002

W.N. Ferdinandusse, J.K. Kleffner, & P.A. Nollkaemper, 'Origineel of reproductie? Internationale strafbaarstellingen in de Nederlandse rechtsorde', *Nederlands Juristenblad* 2002-8, p. 341-349.

Von Feuerbach/Mittelmaier 1847

P.J.A. von Feuerbach/C.J.A. Mittelmaier, *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts. Mit vielen Anmerkungen und Zusatzparagraphen und mit einer vergleichenden Darstellung der Fortbildung des Strafrechts durch die neuen Gesetzgebungen*, Giessen: Georg Friedrich Heyers' Verlag 1847.

Fletcher, Löf & Gilmore 2008

M. Fletcher, R. Löf & B. Gilmore, *EU Criminal Law and Justice*, Cheltenham: Edward Elgar 2008.

Fleuren 2004

F.W.A. Fleuren, *Een ieder verbindende bepalingen van verdragen* (diss. Nijmegen), Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2004.

Fockema Andreae 1922

J.P. Fockema Andreae, 'De analogische toepassing van strafbepalingen', *Rechtsgeleerd Magazijn* 1922, p. 344-370.

Foqué & 't Hart 1990

R. Foqué & A.C. 't Hart, *Instrumentaliteit en rechtsbescherming. Grondslagen van een strafrechtelijke waardendiscussie*, Arnhem: Gouda Quint / Antwerpen: Kluwer Rechtswetenschappen 1990.

Foucault (1975) 1989

M. Foucault, *Discipline, toezicht en straf. De geboorte van de gevangenis*, Groningen: Historische Uitgeverij 1989 (*Surveiller et punir: naissance de la prison* 1975).

Frände 1989

D. Frände, *Den Straffrättsliga legalitetsprincipen* (diss. Helsinki), Ekenäs: Juridiska föreningen i Finland 1989.

Frege 1892

G. Frege, 'Über Sinn und Bedeutung', *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik* 1892, p. 25-50.

Fuller 1969

L.L. Fuller, *The morality of law*, New Haven: Yale University Press 1969.

Geelhoed 2009

W. Geelhoed, 'Omzetting van het kaderbesluit slachtofferzorg in beleidsregels van het Openbaar Ministerie of in formele wetgeving', *Nederlands Tijdschrift voor Europees Recht* 2009-10, p. 328-334.

Geelhoed 2013

W. Geelhoed, *Het opportuniteitsbeginsel en het recht van de Europese Unie. Een onderzoek naar de betekenis van straffoorderlijke beleidsvrijheid in de geëuropeïseerde rechtsorde* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2013.

Geelhoed 2014

W. Geelhoed, 'Meineed', in: C.P.M. Cleiren & J.H. Crijns (red.), *Tekst & Commentaar Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2014.

Van Gerven & Lierman 2010

W. van Gerven & S. Lierman, *Algemeen Deel veertig jaar later. Privaat- en publiekrecht in een meergelaagd kader van regelgeving, rechtsvorming en rechtstoepassing*, Mechelen: Kluwer 2010.

Van Gestel 2006

R. van Gestel, '102 praktijkvragen over de implementatie van Europees recht', in: M.J. Borgers, F.G.H. Kristen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Implementatie van kaderbesluiten*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006, p. 205-241.

Gless & Vervaele 2013

S. Gless & J.A.E. Vervaele, 'Law Should Govern: Aspiring General Principles for Transnational Criminal Justice', (9) *Utrecht Law Review* 2013-4, p. 1-10.

Greve 1993

V. Greve, *Træk af den Danske strafferet i EF-perspektiv I. Ansvarslå'crens almindelige del*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1993.

Groenhuijsen 1987

M.S. Groenhuijsen, *Straf en wet. Beschouwingen over de betekenis van het legaliteitsbeginsel in het hedendaagse strafrecht, tegen de achtergrond van actuele legitimatieproblemen* (oratie Tilburg), Arnhem: Gouda Quint 1987.

Groenhuijsen 1993

M.S. Groenhuijsen, 'De Tilburgse wapenhandelaar en De ongehoorzame militair', (42) *Ars Aequi* 1993-4, p. 303-309.

Groenhuijsen 1996

M.S. Groenhuijsen, 'Enige ideeën binnen de Historische School omtrent het legaliteitsbeginsel in het strafrecht', in: R. van den Berg & O.E. Tellegen-Couperus (red.), *Tussen recht en geschiedenis: bijdragen tot de rechtsgeschiedenis van de negentiende en twintigste eeuw, studiedag Tilburg 1995*, Tilburg: Tilburg University Press 1996, p. 87-100.

Groenhuijsen 2000

M.S. Groenhuijsen, 'Het Besluit Buitengewoon Strafrecht (1943) en het legaliteitsbeginsel in strafzaken', in: G.J.M. Corstens & M.S. Groenhuijsen (red.), *Rede en Recht* (Keijzer-bundel), Deventer: Gouda Quint 2000, p. 153-170.

Groenhuijsen 2002

M.S. Groenhuijsen, 'Enkele centrale denkbeelden van Montesquieu en van Beccaria in relatie tot het legaliteitsbeginsel in strafzaken', in: K. Boonen e.a. (red.), *De weging van 't Hart. Idealen, waarden en taken van het strafrecht* ('t Hart-bundel), Deventer: Kluwer 2002, p. 21-47.

Groenhuijsen 2003

M.S. Groenhuijsen, 'Enkele aspecten van rechterlijk overgangsrecht en 'prospective overruling' in het straf(proces)recht', in: M.S. Groenhuijsen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Glijdende Schalen* (De Hullu-bundel), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 185-202.

Groenhuijsen & Kristen 2001

M.S. Groenhuijsen & F.G.H. Kristen, 'Het Bestimmtheitsgebot bepaald', (31) *Delikt en Delinkwent* 2001-3, p. 330-346.

Groenhuijsen & Wiemans 1989

M.S. Groenhuijsen & F.P.E. Wiemans, *Van electriciteit naar computercriminaliteit*, Arnhem: Gouda Quint 1989.

Gröning 2007

L. Gröning, 'Nulla Poena Sine Lege Parlamentaria? Democratic Legitimacy and European Penal Law', in: L.J. Wintgens & P. Thion (red.) *Legislation in Context: Essays in Legisprudence*, Ashgate 2007, p. 187-205.

Gross 2005

I. Gross, 'Keine Strafverfolgung wegen Bilanzfälschung auf Grund einer Richtlinie – Berlusconi', *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* 2005-12, p. 369-373.

Haak 2000

W.E. Haak, 'Nederlandse Rijnvaartovertradingen onder de Akte van Mannheim', in: G.J.M. Corstens & M.S. Groenhuijsen (red.), *Rede en recht* (Keijzer-bundel), Deventer: Gouda Quint 2000, p. 41-53.

Haentjes & Swart 1997

R. Haentjes & B. Swart, 'Substantive Criminal Law', in: B. Swart & A.H. Klip (red.), *International Criminal Law in the Netherlands*, Freiburg im Bresgau: Edition Iuscrim 1997, p. 21-47.

Hall 1937

J. Hall, 'Nulla Poena Sine Lege', (47) *Yale Law Journal* 1937-2, p. 165-193.

Hamilton, Madison & Jay 2008

A. Hamilton, J. Madison & J. Jay, *The Federalist Papers*, Oxford: Oxford University Press 2008.

't Hart 1983

A.C. 't Hart, *Strafrecht en beleid. Essays*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1983.

Hart 1961

H.L.A. Hart, *The Concept of Law*, Oxford: Oxford University Press 1961.

Van Harten 2011

H. Van Harten, *Autonomie van de nationale rechter in het Europees recht. Een verkenning van de praktijk aan de hand van de Nederlandse Europeesrechtelijke rechtspraak over de vestigingsvrijheid en het vrijedienstenverkeer* (diss. Amsterdam UvA), Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2011.

Hazewinkel-Suringa 1937

D. Hazewinkel-Suringa, 'Het debet en credit van art. 1, 2de lid van het Wetboek van Strafrecht', (44) *Tijdschrift voor Strafrecht* 1937, p. 1-50.

Hazewinkel-Suringa 1968

D. Hazewinkel-Suringa, *Inleiding tot de studie van het Nederlandse strafrecht*, Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon 1968.

Hazewinkel-Suringa/Rommelink 1987

D. Hazewinkel-Suringa/J. Rommelink, *Inleiding tot de studie van het Nederlandse strafrecht*, Alphen aan den Rijn: Samsom H.D. Tjeenk Willink 1987.

Hecker 2012

B. Hecker, *Europäisches Strafrecht*, Berlin/Heidelberg: Springer 2012.

Heijder 1979

A. Heijder, 'Nullum crimen sine lege?', in: P. Abas e.a. (red.), *Non sine causa* (G.J. Scholten-bundel), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1979, p. 137-153.

Herlin-Karnell 2012

E. Herlin-Karnell, *The Constitutional Dimension of EU Criminal Law*, Oxford: Hart Publishing 2012.

Herlin-Karnell 2013

E. Herlin-Karnell, 'European Criminal Law as an Exercise in EU 'Experimental' Constitutional Law', (20) *Maastricht Journal* 2013-4, p. 442-464.

Heukels e.a. 1996

T. Heukels e.a., *Kwaliteit communautaire regelgeving*, Den Haag: SO & A/WKB 1996.

Hilson & Downes 1999

C. Hilson & T.A. Downes, 'Making sense of rights: Community rights in E.C. law', (24) *European Law Review* 1999-2, p. 121-138.

Hol & Gribnau 1999

A.M. Hol & J.L.M. Gribnau, 'De relativiteit van rechtszekerheid', (28) *Rechtsfilosofie & Rechtstheorie* 1999-3, p. 174-187.

Hooykaas 1934

I.P. Hooykaas, 'Komt bij de bescherming van de individuele vrijheid in ons huidige strafrecht en strafprocesrecht de gemeenschap te kort? Zoo ja, welke wijzigingen dienen dan in onze wetgeving te worden aangebracht?', in: *Handelingen der Nederlandsche Juristen-Vereeniging 1934-1*, Den Haag: Belinfante 1934, p. 1-158.

Hörich & Bergmann 2014

C. Hörich & M. Bergmann, 'Rückführung illegal aufhältiger Drittstaatsangehöriger, Einreiseverbot, Befristung EZAR NF 52 nr. 9', *Zeitschrift für Ausländerrecht und Ausländerpolitik* 2014-3, p. 128-133.

De Hullu 1996

J. de Hullu, 'Het legaliteitsbeginsel in Straatsburgs perspectief', (45) *Ars Aequi* 1996-7/8, p. 508-514.

De Hullu 1997

J. de Hullu, 'Naar een ander strafrechtelijk overgangsrecht?', *Nederlands Juristenblad* 1997-6, p. 243-248.

De Hullu 2000

J. de Hullu, 'Internationale invloeden op het materiële strafrecht', in: G.J.M. Corstens & M.S. Groenhuijsen (red.), *Rede en recht* (Keijzer-bundel), Deventer: Gouda Quint 2000, p. 323-341.

De Hullu 2015

J. de Hullu, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Wolters Kluwer 2015.

De Hullu & Verheijen 2002

J. de Hullu & E.A.M. Verheijen, 'De beoordeling van Eurostrafrecht. Enkele opmerkingen over strafrecht als ultimum remedium, minimumstraffen en de wenselijkheid van een Europese aanpak van vraagstukken van materieel strafrecht in het licht van de bestrijding van terrorisme', (32) *Delikt en Delinkwent* 2002-7, p. 689-711.

Huomo-Kettunen 2013

M. Huomo-Kettunen, 'Heterarchical Constitutional Structures in the European Legal Space', (6) *European Journal of Legal Studies* 2013-1, p. 47-65.

Husabø & Bruce 2009

E.J. Husabø & I. Bruce, *Fighting Terrorism through Multilevel Criminal Legislation. Security Council Resolution 1373, the EU Framework Decision on Combating Terrorism and their Implementation in Nordic, Dutch and German Criminal Law*, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff 2009.

Jacobs 1992

F.G. Jacobs, 'Is the Court of Justice of the European Communities a Constitutional Court?', in: D.F. Curtin & D. O'keeffe (red.), *Constitutional adjudication in European Community and national law* (O'Higgins-bundel), Dublin: Butterworth 1992, p. 25-32.

Jacobsen 2009

J.R.T. Jacobsen, *Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten*, Bergen: Fakkbokforlaget 2009.

Jacque 2011

J.P. Jacque, 'The Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms', (48) *Common Market Law Review* 2011-4, p. 995-1023.

Jansen 2006

C.J.H. Jansen, 'Enige beschouwingen over het 'nieuwe' strafrechtsdenken in de jaren dertig van de 20e eeuw aan de hand van het legaliteitsbeginsel', (36) *Delikt en Delinkwent* 2006-4, p. 415-431.

Jaremba 2012

U. Jaremba, *Polish Civil Judges as European Union Law Judges: Knowledge, Experiences and Attitudes* (diss. Rotterdam), 2012.

Jaremba 2013

U. Jaremba, 'At the Crossroads of National and European Union Law. Experiences of National Judges in a Multi-level Legal Order', (6) *Erasmus Law Review* 2013-3/4, p. 191-203.

De Jong 1999

D.H. de Jong, 'Naar een *common law*-conceptie van legaliteit?', (29) *Delikt en Delinkwent* 1999-8, p. 687-691.

Juratowitch 2008

B. Juratowitch, *Retroactivity and the Common Law*, Oxford: Hart Publishing 2008.

Kaiser 2010

A.J. Kaiser, 'Richtlinienkonforme rechtsfortbildung. Unionsrechtliche und nationale Methodik der Rechtsfindung', (13) *Zeitschrift für Europarechtliche Studien* 2010-2, p. 219-240.

Keiler 2013

J. Keiler, *Actus Reus and Participation in European Criminal Law*, Cambridge: Intersentia 2013.

Kelk/de Jong 2013

C. Kelk/F. de Jong, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer: Kluwer 2013.

Van Kempen 2003

P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Waarborgen tegen de ontwrichtende werking van Eurostrafrecht. Over de bedreiging van het Nederlandse materieelstrafrechtelijke systeem, een Europees 'Algemeen Deel' en een speciale nationale wet voor het strafrecht uit de Europese Unie', in: M.S. Groenhuijsen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Glijdende schalen* (De Hullu-bundel), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 247-266.

Van Kempen 2006

P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Communautaire doorwerking en straf(proces)recht. Over toepassing van directe werking, conforme interpretatie en staatsaansprakelijkheid in strafzaken en het belang bij ruimere implementatiemarges.', in: M.J. Borgers, F.G.H. Kristen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Implementatie van kaderbesluiten*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006, p. 73-104.

Van Kempen & Feodorova 2015,

P.H.P.H.M.C. van Kempen & M.I. Feodorova, 'Foreign terrorist fighters': strafbaarstelling van verblijf op een terroristisch grondgebied? Een toetsing aan materieel strafrecht-

- telijke, mensenrechtelijke en volkenrechtelijke parameters*, Deventer: Wolters Kluwer 2015.
- Klamert 2006
M. Klamert, 'Judicial implementation of directives and anticipatory indirect effect: connecting the dots', (43) *CML Review* 2006-5, p. 1251-1275.
- Klamert 2008
M. Klamert, 'Richtlijnenkonforme Auslegung und unmittelbare Wirkung von EG-Richtlijnen in der Rechtsprechung der österreichischen Höchstgerichte', (130) *Juristische Blätter* 2008-3, p. 158-170.
- Klamert 2014
M. Klamert, *The Principle of Loyalty in EU Law*, Oxford: Oxford University Press 2014.
- Van Klink 2001
B. van Klink, 'Bedreigt rechtsvinding de rechtszekerheid? Een kritisch-hermeneutische visie op de rol van de rechter in het materiële strafrecht', (31) *Delikt en Delinkwent* 2001-7, p. 685-710.
- Klip 1996
A.H. Klip, 'Uniestrafrecht is op hol geslagen', *Nederlands Juristenblad* 1996-15, p. 663-670.
- Klip 2002
A.H. Klip, 'Definitions of harmonisation', in: A.H. Klip & H. van der Wilt (red.), *Harmonisation and harmonising measures in criminal law*, Amsterdam: Royal Academy of Arts and Sciences 2002, p. 23-29.
- Klip 2005
A.H. Klip, *Uniestrafrecht* (oratie Maastricht), Deventer: Kluwer 2005.
- Klip 2006
A.H. Klip, 'Europese integratie en harmonisatie en het strafrecht', in: *Europese integratie* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2006-1), Deventer: Kluwer 2006, p. 105-154.
- Klip 2009
A.H. Klip, *European Criminal Law. An Integrative Approach*, Antwerpen: Intersentia 2009.
- Klip 2011
A.H. Klip, *Substantive Criminal Law of the European Union*, Antwerpen: Maklu 2011.
- Klip 2014
A.H. Klip, 'Contra Legem', (22) *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2014-2, p. 105-113.
- Klip 2016
A.H. Klip, *European Criminal Law. An Integrative Approach*, Antwerpen: Intersentia 2016.
- Kloosterhuis 2002
H.T.M. Kloosterhuis, *Van overeenkomstige toepassing. De pragma-dialectische reconstructie van analogie-argumentatie in rechterlijke uitspraken* (diss. Amsterdam UvA), Amsterdam: Thela Thesis 2002.
- Knigge 1984
G. Knigge, *Verandering van wetgeving. Beschouwingen over de artt. 4 A.B. en 1 Sr.* (diss. Groningen), Arnhem: Gouda Quint 1984.

Knigge 1986

G. Knigge, 'Van gewijzigd inzicht; de ontwikkeling van het strafrechtelijk overgangsrecht', in: J.P. Balkema e.a. (red.), *Gedenkboek Honderd jaar Wetboek van Strafrecht*, Arnhem: Gouda Quint 1986, p. 171-188.

Knigge 2011

G. Knigge, interventie, in: *Verslag van de op 10 juni 2011 te Utrecht gehouden algemene vergadering over: Controverses rondom legaliteit en legitimatie* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2011-2), Deventer: Kluwer 2011, p. 37-39.

Koekkoek 2000

A.K. Koekkoek, *De Grondwet. Een systematisch en artikelsgewijs commentaar*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000.

Kooijmans 2006

T. Kooijmans, 'De toepasselijkheid van artikel 1 lid 2 Sr bij wijzigingen in het sanctiestelsel', (67) *Delikt en Delinkwent* 2006-9, p. 987.

Koopmans/Bleichrodt, Verbaan & Verbeek 2013

F.A.J. Koopmans/F.W. Bleichrodt, J.H.J. Verbaan & R.J. Verbeek, *Het beslissingsmodel van 348/350 Sv*, Deventer: Kluwer 2013.

Koopmans 1970

T. Koopmans, 'De rol van de wetgever', in: H.C.F. Schoordijk e.a. (red.), *Honderd jaar rechtsleven. Nederlandse Juristen-Vereniging 1870-1970*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1970, p. 221-235.

Krey 1983

V. Krey, *Keine Strafe ohne Gesetz. Einführung in die Dogmengeschichte des Satzes 'nullum crimen, nulla poena sine lege'*, Berlin / New York: Walter de Gruyter 1983.

Kristen 2003

F.G.H. Kristen, 'Hoe Europa de strafrechter dirigeert. Over de betekenis van de richtlijnconforme interpretatie voor het strafrecht en de uitbreiding daarvan tot kaderbesluit en kaderwet.', in: M.S. Groenhuijsen & J.B.H.M. Simmelink (red.), *Glijdende schalen* (De Hullu-bundel), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 387-409.

Kristen 2004

F.G.H. Kristen, *Misbruik van voorwetenschap naar Europees recht: een onderzoek naar de grondslag en de werking van het Europese verbod van misbruik van voorwetenschap, met aandacht voor de doorwerking van EG-richtlijnen in het strafrecht* (diss. Tilburg), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2004.

Kristen 2010

F.G.H. Kristen, 'Het legaliteitsbeginsel in het strafrecht', (59) *Ars Aequi* 2010-09, p. 641-645.

Kristen 2011

F.G.H. Kristen, 'Het materieelstrafrechtelijk legaliteitsbeginsel in het bijzonder strafrecht', in: F.G.H. Kristen e.a. (red.), *Bijzonder strafrecht. Strafrechtelijke handhaving van sociaal-economisch en fiscaal recht in Nederland*, Den Haag: Boom Lemma Uitgevers 2011, p. 313-347.

Kroll-Ludwigs & Ludwigs 2009

K. Kroll-Ludwigs & M. Ludwigs, 'Die richtlinienkonforme Rechtsfortbildung im Gesamtsystem der Richtlinienwirkungen', (2) *Zeitschrift für das Juristische Studium* 2009-2, p. 123-130.

Kumm 2005

M. Kumm, 'The Jurisprudence of Constitutional Conflict: Constitutional Supremacy in Europe before and after the Constitutional Treaty', (11) *European Law Journal* 2005-3, p. 262-307.

Lamoureux 1983

F. Lamoureux, 'The Retroactivity of Community Acts in the case law of the Court of Justice', (20) *Common Market Law Review* 1983-2, p. 269-296.

De Lamy 2012

B. de Lamy, 'Discussion. Pour un regard vigilant sur le principe de la légalité criminelle apres le Traité de Lisbonne', in: G. Giudicelli-Delage & C. Lazerges (red.), *Le droit pénal de l'Union européenne au lendemain du Traité de Lisbonne*, Parijs: Société de législation comparée 2012, p. 99-109.

Langemeijer 1937

G.E. Langemeijer, 'Prae-advies van Mr. G.E. Langemeijer', in: *Analogische toepassing van strafbepalingen* (Prae-adviezen voor de Vereeniging voor Strafrechtspraak), Leiden: E.J. Brill 1937, p. 35-62.

Van Leeuwen 2011

D. van Leeuwen, 'Witwassen naar Nederlands recht. Over voorhanden hebben en het bewijs van witwassen', (23) *Delikt en Delinkwent* 2011-3, p. 297-326.

Loth 1984

M.A. Loth, *Recht en taal. Een kleine methodologie*, Arnhem: Gouda Quint 1984.

Loth 2000

M.A. Loth, 'Verloren zekerheid? Over vertrouwen en rechtszekerheid in het strafrecht', in: P.C. Bogert & T. Kooijmans (red.), *Over de grens van het legaliteitsbeginsel*, Nijmegen: Gouda Quint 2000, p. 79-95.

Loth 2014

M.A. Loth, *De Hoge Raad in dialoog; over rechtsvorming in een gelaagde rechtsorde* (oratie Tilburg), Tilburg: Tilburg University 2014.

Loth & Tjong Tjin Tai 2014

M.A. Loth & T.F.E. Tjong Tjin Tai, 'Wat niet weet, dat niet deert? Over de reikwijdte van het beginsel 'eenieder wordt geacht de wet te kennen' in het hedendaagse recht', in: *Preadviezen 2014 voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2014.

Luchtman 2012

M.J.J.P. Luchtman, 'Strafrechtelijke forumkeuze en de kenbaarheid van rechtsmacht – Over de positie van de Unieburger in de Europese rechtsruimte', in: R.S.B. Kool & F. de Jong (red.), *Relaties van gezag en verantwoordelijkheid: strafrechtelijke ontwikkelingen*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2012, p. 45-75.

Luchtman 2013a

M.J.J.P. Luchtman, 'Choice of forum and the prosecution of cross-border crime in the European Union – What role for the legality principle?', in: M.J.J.P. Luchtman (red.), *Choice of forum in cooperation against EU financial crime – Freedom, security and justice and the protection of specific EU-interests*, Den Haag: Eleven 2013, p. 3-61.

Luchtman 2013b

M.J.J.P. Luchtman, 'Towards a Transnational Application of the Legality Principle in the EU's Area of Freedom, Security and Justice?', (9) *Utrecht Law Review* 2013-4, p. 11-33.

Lutter 1992

M. Lutter, 'Die Auslegung angeglichenen Rechts', *JuristenZeitung* 1992-12, p. 593-607.

MacCormick 1995

N. MacCormick, 'The Maastricht-Urteil: Sovereignty Now', *European Law Journal* 1995.

MacCormick 1999

N. MacCormick, *Questioning sovereignty: law, state, and nation in the European Commonwealth*, Oxford: Oxford University Press 1999.

Macrory, Madner & Mayr 2013

R. Macrory, V. Madner & S. Mayr, 'Consistent Interpretation of EU Environmental Law', in: J.H. Jans, R. Macrory & A.-M. Morena Molina (red.), *National Courts and EU Environmental Law*, Groningen: Europa Law Publishing 2013, p. 37-49.

Maduro 2003

M.P. Maduro, 'Contrapunctual Law: Europe's Constitutional Pluralism in Action', in: N. Walker (red.), *Sovereignty in transition*, Oxford: Hart 2003, p. 501-537.

Maduro 2007

M.P. Maduro, 'Interpreting European Law: Judicial Adjudication in a Context of Constitutional Pluralism', (1) *European Journal of Legal Studies* 2007-2.

Mariniello 2013

T. Mariniello, 'The 'Nuremberg Clause' and Beyond: The Legality Principle and Sources of International Criminal Law in the European Court's Jurisprudence', (82) *Nordic Journal of International Law* 2013-2, p. 221-248.

Marx 1934

A.J. Marx, 'Komt bij de bescherming van de individueele vrijheid in ons huidig strafrecht en strafprocesrecht de gemeenschap te kort? Zoo ja, welke wijzigingen dienen dan in onze wetgeving te worden aangebracht?', in: *Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging* 1934, p. 11-56.

Melai 1968

A.L. Melai, *Het gezag van norm en feit in strafzaken* (diss. Leiden), Arnhem: Gouda Quint / Brouwer 1968.

Melai 1969

A.L. Melai, *Het strafrecht en de cirkel van de abstractie* (oratie Leiden), Arnhem: Gouda Quint / Brouwer 1969.

Mevis 2000

P.A.M. Mevis, 'Introductie: de betekenis van het legaliteitsbeginsel in de rechtsontwikkeling naar een eigentijds strafrecht', in: P.C. Bogert & T. Kooijmans (red.), *Over de grens van het legaliteitsbeginsel*, Nijmegen: Gouda Quint 2000, p. 1-34.

Miettinen 2013a

S.M. Miettinen, *Criminal Law and Policy in the European Union*, Londen / New York: Routledge 2013.

Miettinen 2013b

S.M. Miettinen, 'Implied ancillary criminal law competence after Lisbon', (3) *European Criminal Law Review* 2013-2, p. 194-219.

Miettinen 2015a

S.M. Miettinen, 'Criminal competence and the choice of legal basis: space in the margins?', (5) *European Criminal Law Review* 2015-2, p. 222-242.

Miettinen 2015b

S.M. Miettinen, *The Europeanization of Criminal Law. Competence and its Control in the Lisbon Era* (diss. Helsinki) 2015.

Mitsilegas 2014a

V. Mitsilegas, 'From Overcriminalisation to Decriminalisation. The Many Faces of Effectiveness in European Criminal Law', (5) *New Journal of European Criminal Law* 2014-3, p. 416-424.

Mitsilegas 2014b

V. Mitsilegas, 'Article 49', in: S. Peers e.a., *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*, Oxford: Hart Publishing 2014, p. 1351-1371.

Montesquieu (1748) 2006

C.-L. de Secondat Montesquieu, *Over de geest van de wetten*, Amsterdam: Boom 2006 (*De l'Esprit des loix* 1748, vertaald door J. Holierhoek).

Mulder 1987

G.E. Mulder, 'Vage normen; beschouwingen over het 'Lex certa' beginsel', in: Ch.J. Enschedé e.a. (red.), *Naar eer en geweten* (Remmeling-bundel), Arnhem: Gouda Quint 1987, p. 409-427.

Muñoz de Morales Romero 2011

M. Muñoz de Morales Romero, *El Legislador Penal Europeo: Legitimidad y Racionalidad*, Cizur Menor: Civitas 2011.

Muñoz de Morales Romero 2012

M. Muñoz de Morales Romero, 'In Pursuit Of Basics For A New Principle Of Legal Reserve In Supranational Criminal Law', (2) *European Criminal Law Review* 2012-3, p. 252-275.

Murphy 2009

C.C. Murphy, 'The Principle of Legality in Criminal Law under the ECHR', *European Human Rights Law Review* 2010 (digitaal geraadpleegd via SSRN, SSRN ID 1513623).

Murphy 2012

C.C. Murphy, *EU counter-terrorism law: pre-emption and the rule of law*, Oxford: Hart Publishing 2012.

Nan 2011

J.S. Nan, *Het lex certa-beginsel* (diss. Tilburg), 2011.

Nilsson 2011

H.G. Nilsson, 'How to Combine Minimum Rules with Maximum Legal Certainty?', *Europarättslig Tidskrift* 2011-4, p. 665-677.

Nilsson 2012

H.G. Nilsson, '25 Years of Criminal Justice in Europe', (2) *European Law Review* 2012-2, p. 106-122.

Oppermann 2009

B.H. Oppermann, 'Consistent Interpretation in Europe between Public Law and Private Law', in: *International legal studies*, Halle an der Saale: Halle-Wittenberg University Press 2009, p. 133-150.

Paeffgen 2006

H.-U. Paeffgen, 'Haus ohne Hüter? Die Justizgrundrechte im Mehr-Ebenen-System von EG-/EU-Vertrag, EMRK und Europäischem Verfassungsvertrags-Entwurf', (118) *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* 2006-2, p. 275-357.

Paunio 2011

E. Paunio, 'Beyond Predictability – Reflections on Legal Certainty and the Discourse Theory of Law in the EU Legal Order', (10) *German Law Journal* 2011-11, p. 1469-1494.

Paunio 2013

E. Paunio, *Legal Certainty in Multilingual EU Law. Language, Discourse and Reasoning at the European Court of Justice*, Farnham: Ashgate 2013.

Paunio & Lindroos-Hovinheimo 2010

E. Paunio & S. Lindroos-Hovinheimo, 'Taking Language Seriously: An Analysis of Linguistic Reasoning and Its Implications in EU Law', (16) *European Law Journal* 2010-4, p. 395-416.

Pech 2009

L. Pech, 'The Rule of Law as a Constitutional Principle of the European Union', *Jean Monnet Working Paper Series* 2009-04.

Pech 2010

L. Pech, 'A Union Founded on the Rule of Law': Meaning and Reality of the Rule of Law as a Constitutional Principle of EU Law', (6) *European Constitutional Law Review* 2010-3, p. 359-396.

Pelser 1995

C.M. Pelser, *De naam van het feit. Over de kwalificatiebeslissing in strafzaken*, Arnhem / Utrecht: Gouda Quint / Willem Pompe Instituut 1995.

Peristeridou 2011

C. Peristeridou, 'The Principle of Lex Certa in National Law and European Perspectives', in: A.H. Klip (red.), *Substantive Criminal Law of the European Union*, Antwerpen: Maklu 2011, p. 69-95.

Peristeridou 2015

C. Peristeridou, *The principle of legality in European criminal law* (diss. Maastricht) 2015.

Peters 1972

A.A.G. Peters, *Het rechtskarakter van het strafrecht* (oratie Utrecht), Deventer: Kluwer 1972.

Popelier 2008

P. Popelier, 'Five Paradoxes of Legal Certainty and the Lawmaker', (2) *Legisprudence* 2008-1, p. 47-66.

Prechal 1991

A. Prechal, 'Richtlijnconforme uitleg: Alice in Wonderland', *Weekblad Fiscaal Recht* 1991-5984, p. 1596-1604.

Prechal 2005a

A. Prechal, *Directives in EC law*, Oxford: Oxford University Press 2005.

Prechal 2005b

A. Prechal, 'Joined Cases C-397/01 to C-403/01, Bernhard Pfeiffer et al., judgment of the Court (Grand Chamber) of 5 October 2004, nyr', (42) *Common Market Law Review* 2005-5, p. 1445-1463.

Prechal 2006

A. Prechal, *Juridisch cement voor de Europese Unie* (oratie Utrecht), Groningen: Europa Law Publishing 2006.

Prechal & Van den Brink 2010

A. Prechal & A. van den Brink, *Methoden van omzetting van EU-recht in Nederlandse recht. Onderzoeksrapport ten behoeve van de Raad van State*, 2010.

Prechal & Van Ooik 2005

A. Prechal & R.H. van Ooik, 'Gevoegde zaken C-387/02; C-391/02; C-403/02 (*Berlusconi e.a.*)', *SEW, Tijdschrift voor Europees en economisch recht* 2005-10, p. 443-447.

Prinssen 2004

J.M. Prinssen, *Doorwerking van Europees recht. De verhouding tussen directe werking, conforme interpretatie en overheidsaansprakelijkheid* (diss. Amsterdam UvA), Deventer: Kluwer 2004.

Radbruch (1950) 1973

G. Radbruch, *Rechtsphilosophie*, Stuttgart: K.F. Koehler Verlag 1973.

Raitio 2008a

J. Raitio, 'The Principle of Legal Certainty as a General Principle of EU Law', in: U. Bernitz, J. Nergelius & C. Cardner (red.), *General Principles of EC Law in a Process of Development*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2008, p. 45-73.

Raitio 2008b

J. Raitio, 'Legal Certainty, Non-Retroactivity and Periods of Limitation in EU Law', (2) *Legisprudence* 2008-1, p. 1-24.

Rasmussen 1992

H. Rasmussen, 'Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law', (33) *University of Chicago Legal Forum* 1992, p. 135-178.

Riesenhuber & Domröse 2005

K. Riesenhuber & R. Domröse, 'Richtlinienkonforme Rechtsfindung und nationale Methodenlehre', *Recht der internationalen Wirtschaft* 2005-1, p. 47-54.

Van Rijn van Alkemade & Uzman 2011

J.M.M. Van Rijn van Alkemade & J. Uzman (red.), *Soevereiniteit of pluralisme? Nederland en Europa na het Lissabon-Urteil*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011.

Röcker 2013

I. Röcker, *Die Pflicht Zur Rahmenbeschlusskonformen Auslegung Nationalen Rechts: zur Begründung und Reichweite der Konformauslegungspflicht im Rahmen der polizeilichen und justiziellen Zusammenarbeit in Strafsachen* (diss. Heidelberg), Heidelberg: Springer 2013.

Van Roermund 1995

B. van Roermund, 'Inleiding. Jean-Jacques Rousseau en zijn politieke filosofie', in: J.-J. Rousseau, *Het maatschappelijk verdrag, of Beginselen der staatsinrichting*, Amsterdam: Boom 1995 (*Du contract social ou Principe du droit politique* 1762, vertaald door S. van den Braak en G. van Roermund), p. 9-33.

De Roos 1987

Th.A. de Roos, *Strafbaarstelling van economische delicten: een crimineel-politieke studie* (diss. Utrecht), Arnhem: Gouda Quint 1987.

Rosch 1978

E. Rosch, 'Principles of Categorization', in: E. Rosch & B.B. Lloyd (red.), *Cognition and Categorization*, Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum 1978, p. 27-48.

Rousseau (1762) 1995

J.-J. Rousseau, *Het maatschappelijk verdrag, of Beginselen der staatsinrichting*, Amsterdam: Boom 1995 (*Du contract social ou Principe du droit politique* 1762, vertaald door S. van den Braak en G. van Roermund).

Rozemond 1999

N. Rozemond, 'Legaliteit in het materiële strafrecht', *Themis* 1999-4, p. 117-130.

Rozemond 2000

N. Rozemond, 'Waar ligt de grens van het legaliteitsbeginsel?', in: P.C. Bogert & T. Kooijmans (red.), *Over de grens van het legaliteitsbeginsel*, Rotterdam: Sanders Instituut 2000, p. 37-64.

Rozemond 2011

N. Rozemond, *De methode van het materiële strafrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2011.

Rozie 2013

J. Rozie, 'Beklaagde Alwetend. Over het criterium van de redelijke voorzienbaarheid als maatstaf van het *lex certa*-principe in strafzaken', (76) *Rechtskundig Weekblad* 2013-21, p. 802-817.

Von Savigny 1840

C.F. von Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts. Deel I*, Berlin: Veit 1840.

Satzger 2001

H. Satzger, *Die Europäisierung des Strafrechts: eine Untersuchung zum Einfluß des Europäischen Gemeinschaftsrechts auf das deutsche Strafrecht* (hab. Passau), Keulen: Heymann 2001.

Satzger 2004

H. Satzger, 'Die Internationalisierung des Strafrechts als Herausforderung für den strafrechtlichen Bestimmtheitsgrundsatz', *Juristische Schulung* 2004-11, p. 943-948.

Satzger 2012a

H. Satzger, *International and European Criminal Law*, München: C.H. Beck 2012.

Satzger 2012b

H. Satzger, 'Le principe de légalité', in: G. Giudicelli-Delage & C. Lazerges (red.), *Le droit pénal de l'Union européenne au lendemain du Traité de Lisbonne*, Paris: Société de législation comparée 2012, p. 85-97.

Satzger 2014

H. Satzger, 'Der europarechtlich bedingte Bedeutungszuwachs der Meistbegünstigungsklausel (§ 2 Abs. 3 StGB)', in: M. Heger, B. Kelker & E. Schramm (red.), *Festschrift für Kristian Kühl zum 70. Geburtstag*, München: Beck 2014, p. 407-416.

De Savornin Lohman 2011

B.C. de Savornin Lohman, 'Het Rijnvaarthof en de competentie van de Rijnvaart-gerechten', *Trema* 2011-7, p. 257-260.

Schauer 2009

F. Schauer, *Thinking like a lawyer. A new introduction to legal reasoning*, Cambridge, MA: Harvard University Press 2009.

Schauer 2011

F. Schauer, 'On the Open Texture of Law', *University of Virginia School of Law Public Law and Legal Working Paper Series* 2011-35.

Schmidt 1995

M. Schmidt, 'Privatrechtsangleichende EU-Richtlinien und nationale Auslegungsmethoden', (59) *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 1995, p. 569-597.

Scholten 1974

G.J. Scholten, *Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Algemeen Deel*, Zwolle: Tjeenk Willink 1974.

Schönfeld 1979

K. M. Schönfeld, *Montesquieu en 'la bouche de la loi'* (diss. Leiden), Leiden: New Rhine Publishers 1979.

Schreiber 1976

H.-L. Schreiber, *Gesetz und Richter. Zur geschichtlichen Entwicklung des Satzes nullum crimen, nulla poena sine lege*, Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag 1976.

Schröder 2002

C. Schröder, *Europäische Richtlinien und deutsches Strafrecht. Eine Untersuchung über den Einfluss europäischer Richtlinien gemäss Art. 249 Abs. 3 EGV auf das deutsche Strafrecht* (hab. Osnabrück), Berlin: Walter de Gruyter 2002.

Schünemann 1978

B. Schünemann, *Nulla poena sine lege?*, Berlin/New York: de Gruyter 1978.

Schutgens 2009

R.J.B. Schutgens, *Onrechtmatige wetgeving* (diss. Nijmegen), Deventer: Kluwer 2009.

Schütze 2014

R. Schütze, 'Constitutionalism and the European Union', in: C. Barnard & S. Peers (red.), *European Union Law*, Oxford: Oxford University Press 2014, p. 71-96.

Simons/Pompe 1937

D. Simons/W.P.J. Pompe, *Leerboek van het Nederlandsche Strafrecht. Eerste deel: algemeene leerstukken*, Groningen: P. Noordhoff 1937.

Smidt & Smidt 1891

H.J. Smidt & E.A. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht: volledige verzameling van regeeringsontwerpen, gewisselde stukken, gevoerde beraadslagingen, enz. (eerste deel)*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon 1891.

Smidt & Smidt 1901

H.J. Smidt & E.A. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht: volledige verzameling van regeeringsontwerpen, gewisselde stukken, gevoerde beraadslagingen, enz. (vijfde deel)*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon 1901.

Smith 2009

C.E. Smith, 'Het woord als grenswachter: functies van taalkundige interpretatie voor de rechtsvinding', *Themis* 2009-2, p. 61-71.

Smits & Van Schagen 2009

J.M. Smits & E.A. van Schagen, 'De Hoge Raad als Europese rechter: mag het ietsje meer zijn?', in: A.G. Castermans e.a. (red.), *Het zwijgen van de Hoge Raad*, Deventer: Kluwer 2009, p. 79-88.

Soeteman 1999

A. Soeteman, 'Juridische interpretatie', in: P.W. Brouwer e.a. (red.), *Drie dimensies van recht. Rechtstheorie, rechtsgeleerdheid, rechtspraak*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 1999, p. 171-184.

Solum 1987

L.B. Solum, 'On the Indeterminacy Crisis: Critiquing Critical Dogma', (54) *University of Chicago Law Review* 1987, p. 462-503.

Solum 2010

L.B. Solum, 'The interpretation-construction distinction', (27) *Constitutional Commentary* 2010, p. 95-118.

Solum 2015

L.B. Solum, 'The Fixation Thesis: The Role of Historical Fact in Original Meaning', (91) *Notre Dame Law Review* 2015-1, p. 1-78.

Sørensen 2008

K. Engsig Sørensen, 'Pligten til EU-konform fortolkning', in: B. Englund Olsen & K. Engsig Sørensen (red.), *Europæisering af dansk ret*, København: Jurist- og Økonomforbundet 2008, p. 303-336.

Spencer 2002

J.R. Spencer, 'Why is the harmonisation of penal law necessary?', in: A.H. Klip & H. van der Wilt (red.), *Harmonisation and harmonising measures in criminal law*, Amsterdam: Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences 2002, p. 43-53.

Spencer 2014

J.R. Spencer, 'EU criminal law', in: C. Barnard & S. Peers (red.), *European Union Law*, Oxford: Oxford University Press 2014, p. 751-776.

Spronken & Peristeridou 2009

T.N.B.M. Spronken & C. Peristeridou, 'EHRM 17 september 2009 (*Scoppola tegen Italië*)', *European Human Rights Cases* 2009-12, p. 1351-1397.

Stijnen 2011

R. Stijnen, *Rechtsbescherming tegen bestraffing in het strafrecht en het bestuursrecht: een rechtsvergelijking tussen het Nederlandse strafrecht en bestraffende bestuursrecht, mede in Europees perspectief* (diss. Rotterdam), Deventer: Kluwer 2011.

Stokhof 2012

M. Stokhof, *Taal en betekenis. Een inleiding in de taalfilosofie*, Amsterdam: Boom 2012.

Stolwijk 1986

S.A.M. Stolwijk, 'Artikel 1, eerste lid en het legaliteitsbeginsel', in: J.P. Balkema e.a. (red.), *Gedenkboek Honderd jaar Wetboek van Strafrecht*, Arnhem: Gouda Quint 1986, p. 159-170.

Strijards 2000

G.A.M. Strijards, 'Neerlands dualisme en zijn strafmacht', *Nederlands Juristenblad* 2000-44, p. 2113-2119.

Suhr 2011

J. Suhr, *Richtlinienkonforme Auslegung im Privatrecht und nationale Auslegungsmethodik* (diss. Bucerius Hamburg), Baden-Baden: Nomos 2011.

Suominen 2014

A. Suominen, 'What Role for Legal Certainty in Criminal Law Within the Area of Freedom, Security and Justice in the EU?', (2) *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice* 2014-1, p. 1-31.

Tamanaha 2004

B.Z. Tamanaha, *On the rule of law: history, politics, theory*, Cambridge: Cambridge University Press 2004.

Termorshuizen-Arts 2003

M. Termorshuizen-Arts, *Juridische semantiek. Een bijdrage tot de methodologie van de rechtsvergelijking, de rechtsvinding en het juridisch vertalen* (diss. Leiden), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003.

Tridimas 2006

T. Tridimas, *The General Principles of EU Law*, Oxford: Oxford University Press 2006.

Veldt-Foglia 2006

M.I. Veldt-Foglia, 'Berlusconi en het verbod van terugwerkende kracht van een strafbepaling', *Nederlands Tijdschrift voor Europees Recht* 2006-4, p. 90-94.

Verheijen 2006

E.A.M. Verheijen, *Nederlandse strafrechtelijke waarden in de context van de Europese Unie. Naar een beoordelingsschema ter waarborging van karakteristieken van materieel strafrecht in de Europese rechtsruimte* (diss. Tilburg), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006.

Verhoeven 2010

M.J.M. Verhoeven, 'Bestuursorganen en legaliteit in communautair perspectief', in: M.J.M. Verhoeven, J.E. van den Brink & A. Drahmman, *Europees offensief tegen nationale rechtsbeginselen? Over legaliteit, rechtszekerheid, vertrouwen en transparantie* (Preadviezen Jonge VAR), Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2010.

Vervaele 2006

J.A.E. Vervaele, 'De Europese Gemeenschap en harmonisatie van de strafrechtelijke handhaving van het gemeenschapsbeleid. Een cessio bonorum van de derde aan de eerste pijler?', *Delikt en Delinkwent* 2006-6, p. 637-668.

Vervaele 2008

J.A.E. Vervaele, 'The European Community and harmonization of the criminal law enforcement of community policy: ignoti nulla capido?', in: U. Sieber e.a.

- (red.), *Strafrecht und Wirtschaftsrecht. Dogmatik, Rechtsvergleich, Rechtstatsachen* (Tiedemann-bundel), Keulen: Carl Heymans Verlag 2008, p. 1355-1384.
- Vervaele 2011
J.A.E. Vervaele, 'Historische ontwikkeling van het bijzonder strafrecht', in: F.G.H. Kristen e.a. (red.), *Bijzonder strafrecht: strafrechtelijke handhaving van sociaal-economisch en fiscaal recht in Nederland*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2011, p. 9-38.
- Vervaele 2014a
J.A.E. Vervaele, *European Criminal Justice in the Post-Lisbon Area of Freedom, Security and Justice*, Trento: Università degli Studi di Trento 2014.
- Vervaele 2014b
J.A.E. Vervaele, 'The material scope of competence of the European Public Prosecutor's Office: Lex incerta and unpraevia?', (15) *Era Forum* 2014-1, p. 85-99.
- Visser 2001
M.J.C. Visser, *Zorgplichtbepalingen in het strafrecht* (diss. Maastricht), Deventer: Gouda Quint 2001.
- Vlemminx & Boekhorst 2000
F.M.C. Vlemminx & M.G. Boekhorst, 'Artikel 93', in: A.K. Koekkoek (red.), *De Grondwet. Een systematisch en artikelsgewijs commentaar*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000, p. 455-465.
- Voermans 2011
W.J.M. Voermans, 'Legaliteit als middel tot een doel', in: *Controverses rondom legaliteit en legitimatie* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2011-1), Deventer: Kluwer 2011, p. 3-101.
- Voermans 2009
W.J.M. Voermans, 'De Tachtigers in het recht: het Meerenberg arrest', (58) *Ars Aequi* 2009-9, p. 597-600.
- Voermans e.a. 2000
W. J. M. Voermans e.a., *Kwaliteit, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. Een onderzoek naar de kwaliteit van EG-regels en de gevolgen daarvan voor de uitvoering en handhaving binnen Nederland*, Brabant: Onderzoeksschool voor Wetgevingsvraagstukken KUB, i.o.v. het Ministerie van Justitie 2000.
- De Waele 2010
H.C.F.J.A. de Waele, 'The Role of the European Court of Justice in the Integration Process: A Contemporary and Normative Assessment', (6) *Hanse Law Review* 2010-1, p. 3-26.
- De Waele & Kieft 2010
H.C.F.J.A. de Waele & I. Kieft, 'De doorwerking van richtlijnen en algemene beginselen van EU-recht. De stand van zaken na het arrest Küçükdeveci', *Nederlands Tijdschrift voor Europees Recht* 2010-5, p. 170-178.
- Waismann 1945
F. Waismann, 'Verifiability', (19) *Proceedings of the Aristotelian Society* 1945, p. 119-150.
- Waldron 1994
J. Waldron, 'Vagueness in Law and Language: Some Philosophical Issues', (82) *California Law Review* 1994, p. 509-540.

Walker 2002

N. Walker, 'The idea of constitutional pluralism', (65) *Modern Law Review* 2002-3, p. 317-359.

Walker 2003

N. Walker, 'Late Sovereignty in the European Union', in: N. Walker (red.), *Sovereignty in transition*, Oxford: Hart Publishing 2003, p. 3-32.

Walz 2010

C. Walz, 'Das Ziel der Auslegung und die Rangfolge der Auslegungskriterien', *Zeitschrift für das Juristische Studium* 2010-4, p. 482-490.

Weatherill 2011

S. Weatherill, 'The Limits of Legislative Harmonization Ten Years after *Tobacco Advertising*: How the Court's Case Law has become a "Drafting Guide"', (12) *German Law Journal* 2011-3, p. 827-864.

Wegener & Lock 2005

B.W. Wegener & T. Lock, 'Die Kleinen "hängt" man, die Grossen lässt man laufen? Berlusconi und Niselli – Ungleiche vor dem EuGH', *Europarecht* 2005-6, p. 802-808.

Welzel 1967

H. Welzel, *Das deutsche Strafrecht: eine systematische Darstellung*, Berlin: Walter de Gruyter 1967.

Weyembergh 2013

A. Weyembergh, 'Approximation of substantive criminal law: The new institutional and decision-making framework and new types of interaction between EU actors', in: A. Weyembergh & F. Galli (red.), *Approximation of substantive criminal law in the EU: The way forward*, Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles 2013, p. 9-33.

Wiarda/Koopmans 1999

J. Wiarda/F.A.J. Koopmans, *Drie typen van rechtsvinding. Vierde druk, bewerkt en van een nabeschouwing voorzien door Mr. T. Koopmans*, Deventer: Kluwer 1999.

Van der Wilt 2002

H. van der Wilt, 'Harmonisatie van strafrecht in Europa: gewogen en te licht bevonden', (77) *Nederlands Juristenblad* 2002-15, p. 747-752.

Van der Wilt 2006

H. van der Wilt, 'Court of Justice of the European Communities. Judgment of 3 May 2005 (*Silvio Berlusconi and Others*), Joint Cases C-387/02, C-391/02 and C-403/02', (2) *European Constitutional Law Review* 2006-2, p. 303-309.

Wintgens 2010

L.J. Wintgens, *Legisprudentie. Opstellen over Recht en Wetgeving*, Brussel: Larcier 2010.

Wissink 2001

M.H. Wissink, *Richtlijnconforme interpretatie van burgerlijk recht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2001.

Witteveen 1991

W.J. Witteveen, *Evenwicht van machten* (oratie Tilburg), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1991.

Van den Wyngaert, De Smet & Vandromme 2011

C. van den Wyngaert, B. de Smet & S. Vandromme, *Strafrecht & Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn: Maklu 2011.

Zimmermann 2015

F. Zimmermann, 'Conflicts of Criminal Jurisdiction in the European Union', (3) *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice* 2015-1, p. 1-21.